

Paul Klee

Pedagogický náčrtník a koncepce vzdělávání na Umělecké škole Bauhaus

*„ Na tomto světě mne nelze
pochopit.
Neboť přebývám právě tak
u mrtvých
Jako u nenarozených.
Poněkud blíže k srdci všeho
stvořeného, než je obvyklé
A zdaleka ještě ne tak
blízko.“*

Z Kleeových deníků, překlad Ivan Wernisch.

Umělecká škola Bauhaus

Historie

1921- 1930
Paul Klee pedagogem
na Bauhausu

1919–1925 Weimar

- učiliště vzniklé sloučením Uměleckoprůmyslové školy a Akademie výtvarných umění.
- zakladatel- Henry van de Velde
- architekt budovy- Walter Gropius

1925- 1932 Dessau

- stěhování Bauhausu do Dessau
- architekt budovy- Walter Gropius

1932 nucené stěhování Bauhausu do Berlína

1933 zrušení školy nacisty

Umělecká škola Bauhaus

Ředitelé

1919–1928

Walter Gropius

1930–1933

Hannes Meyer

1930–1933

Ludwig Mies van der Rohe

Umělecká škola Bauhaus

Významné osobnosti 1/2

Josef Albers

- vedl základní kurz- „*Vorkurs*“

Lyonel Feininger

- vedl kurzy tisku a grafiky , jeho dřevořez „*katedrála*“ se stala ilustrací manifestu Bauhausu

Vasilij Kandinskij

- vedl kurzy nástěnné malby, v základním kurzu přednášel o abstraktních formách, elementech a analytické kresbě

Umělecká škola Bauhaus

Významné osobnosti 2/2

Gerhard Marcks

- vedl keramickou dílnu

László Moholy-Nagy

- vedl úvodní kurz, byl vedoucím ateliéru kov. Během svého působení publikoval mnoho knih s tématikou Bauhausu

Oskar Schlemmer

- vedl kurz zaměřující se na malbu na stěně, kamenický kurz a práci se dřevem

Johannes Itten

- formuloval úvodní kurs „*Vorkurs*“

Umělecká škola Bauhaus

Umělecká koncepce 1/2

Lyonel Feininger, Cathedral,
Dřevoryt, 1919, logo Bauhausu

- Ojedinělý experiment ve výtvarné pedagogice
- Cíle reformovat a unifikovat pedagogiku
- Walter Gropius: veškerá tvorba má sociální, symbolický a intelektuální podtext
- Propojení akademických disciplín (kresba, malba, socha, architektura) a uměleckého řemesla
- Inspirace – středověká stavební huť – členové vkládali veškerý svůj um do velkolepého kolektivního díla
- Ateliéry nevedeny autoritativním přístupem jednoho pedagoga
- Specializované dílny pod vedením dvou mistrů – řemeslného a výtvarného pedagoga

Umělecká škola Bauhaus

Umělecká koncepce 2/2

Stacking Tables, Josef Albers

Folding Chair, Alfred Arndt

Bauhaus Lamp,
Wilhelm Wagenfeld

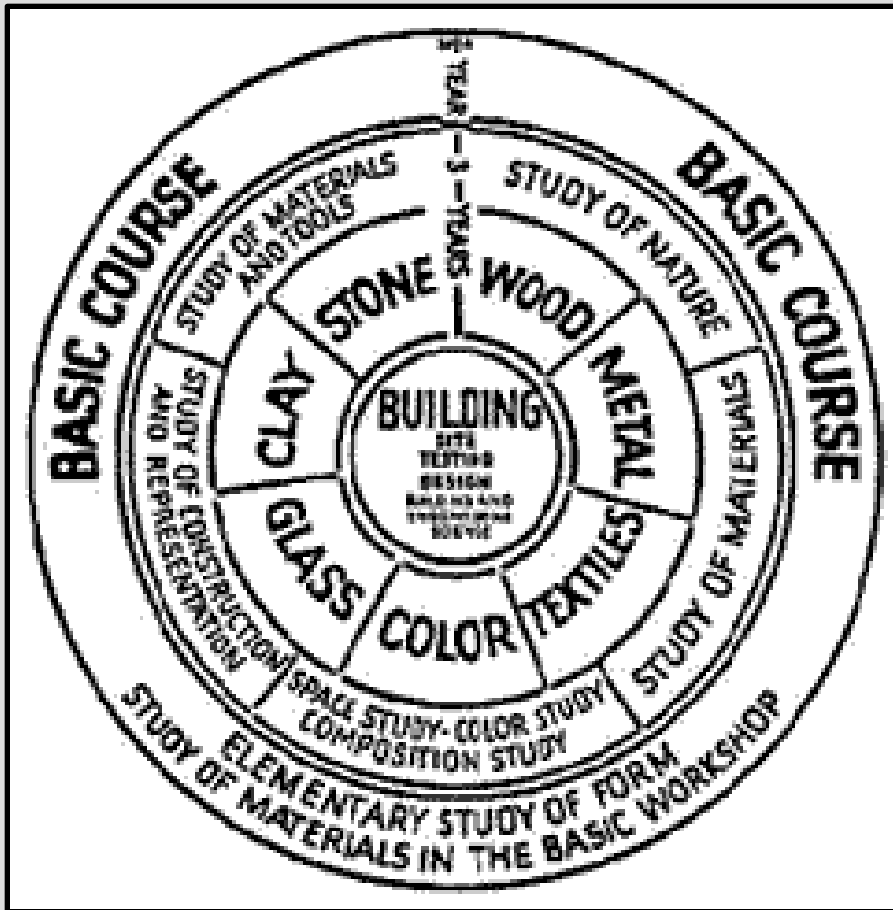

LittlePeg Dolls, Josef Albers, 1926

- Cíl: tvorba prostých a funkčních návrhů běžných předmětů vhodných k zavedení do průmyslové výroby.
- Školní návrhy pronikly mezi veřejnost
- Řada produktů se dostala do sériové výroby. Díky prodeji návrhů si částečně Bauhaus mohl přivydělat. Finanční prostředky musel získávat sám, neboť byl finančně soběstačný a nezávislý na finanční pomoci státu

Vorkurs - úvodní kurs

Formulace Johannesenem Ittenem

- Probíhal první půl rok studia a byla pro všechny studenty povinným- po něm následovaly další studia materiálů a jednotlivých ateliérů
- Důraz na propojení a rozvoj všech složek studentovy osobnosti
- Seznámení se s fyzikálními vlastnostmi materiálů, barev, zákonů přírody, nauka o kontrastech – materiálová cvičení
- Výuka založena na komunikaci a zpětném vysvětlení díla

Ideální schéma výuky,
stanoveno roku 1922

Paul Klee

Pedagog na umělecké škole Bauhaus

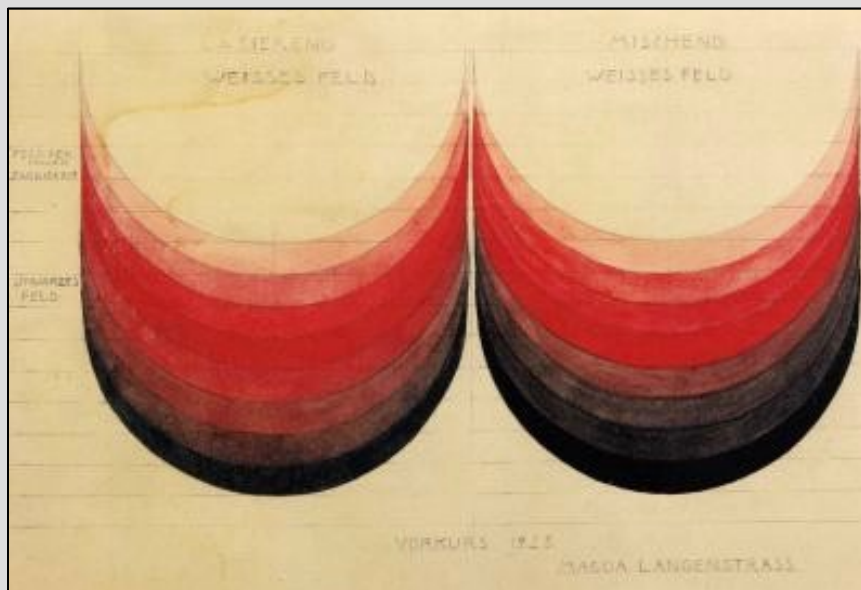

1921–1930	vedl úvodní kurz – základy designu
1922	ředitelem dílny specializující se na kov
1922–1925	ředitelem dílny malby na sklo
1926–1930	ředitel ateliéru volného sochařství a zároveň vedl volnou malbu
1931	odchází z Bauhausu

Na Bauhausu z mistrů vyučoval nejdelší čas. Toto dlouholeté napojení na jeho studenty a mělo oboustranně velký vliv.

Paul Klee

Pedagog na umělecké škole Bauhaus

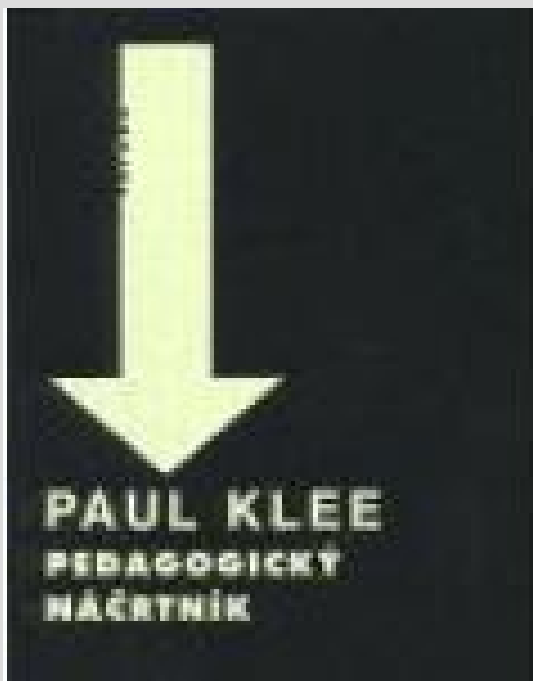

Příklad koncepce výuky barvy – zkoumání chování červené barvy vzhledem k bílé a černé barvě

- Během působení na Bauhausu publikoval své eseje a přednášky: o studiu přírody, tvůrčím myšlení
- Zabýval se nejen problematikou výtvarných forem, které publikoval v pedagogickém náčrtníku, ale přednášel i o barevné teorii.
- Razil nový přístup k výuce bez zbytečných dogmat
- Primární ve výuce pro něj byla individualita studenta
- Učil základy barvy a tvaru tak, aby studenti mohli na něj volně navázat
- Usiloval o harmonii

Paul Klee

Pedagogický náčrtník

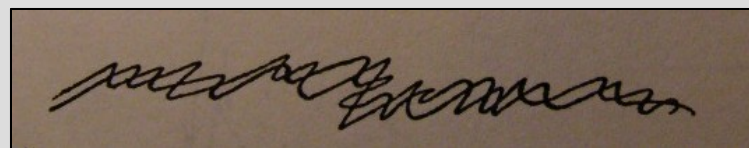
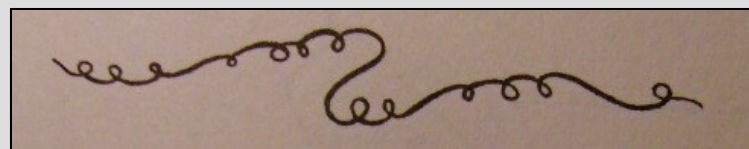
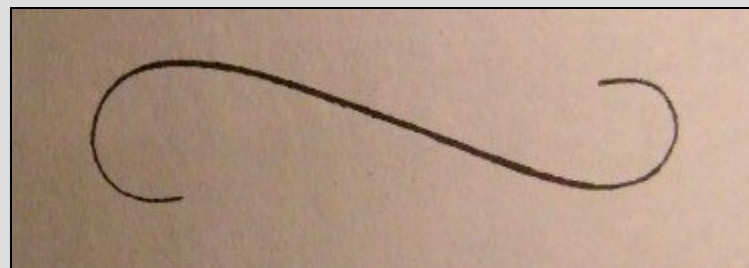
Při prvotním pohledu se může zdát, že podávaný výklad v Pedagogickém náčrtníku Paula Kleeho má tendenci ke stručnosti. Dle jeho vlastních slov však právě střízlivost a stručnost měla za úkol ponechat studentům pojmy i vztahy mezi nimi otevřené

- vyšel roku 1925 jako druhý svazek knihy Bauhausu pod vedením Waltera Gropia a László Moholy-Nagyho.
- shrnuje Kleeho přednášky ze semestrální výuky roku 1924 věnované nauce o výtvarných formách (Formlehre)
- rozsah těchto konceptů je podstatně větší než ve skutečnosti vyšel v *Pedagogickém náčrtníku*. Obsahuje přípravu teoretických přednášek a cvičení
- na 190 stran linkovaného textu konceptů připadá 46 stran knižního vydání
- Klee v něm podrobně seznamoval své studenty s problematikou výtvarných forem a jejich uplatňování na výtvarné ploše

Pedagogický náčrtník

Obsah

- členěn do 4 částí odlišených od sebe čísly I- IV
- Postupně se zabývá ontogenezí linie, jejího vyjádření. V dalších kapitolách přechází ke struktuře, tvorbě v druhé a třetí dimenzi. Neopomíná přírodní zákonitosti. Kapitoly končí symbolikou pohybu
- Postupem probíraných témat se jeho přednášky a zákonitosti vzájemného působení jednotlivých částic a prvků stávaly komplikovanější

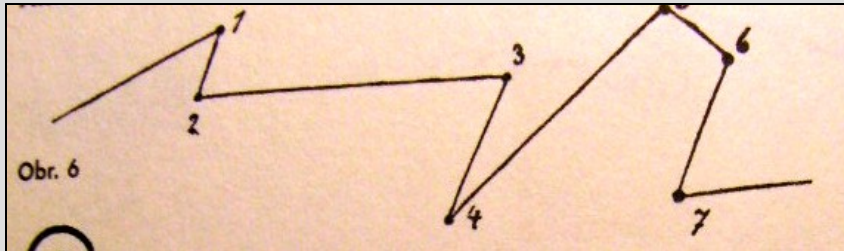

„Bezprostředně po nasazení tužky nebo jiného ostrého nástroje začne vznikat linie. Jestliže ale černou nebo barevnou linii zalomím, vznikne plocha.“

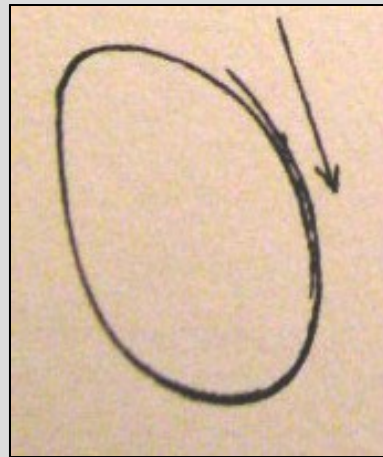
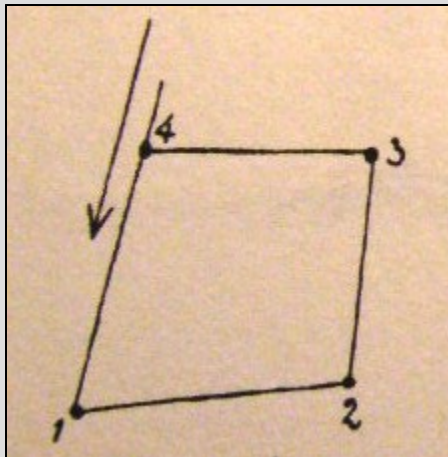
Paul Klee, Pedagogický náčrtník, 1999, Triáda, s. 58.

Pedagogický náčrtník

Aktivní a mediální linie

Obr. 6
Aktivní linie. Její průběh je přesně ohraničen body

Mediální linie- stojí na pozici mezi plochou a posunovaným bodem. Zprvu jsou lineární, ale pokud se body uzavřou dojde k plošnému účinku

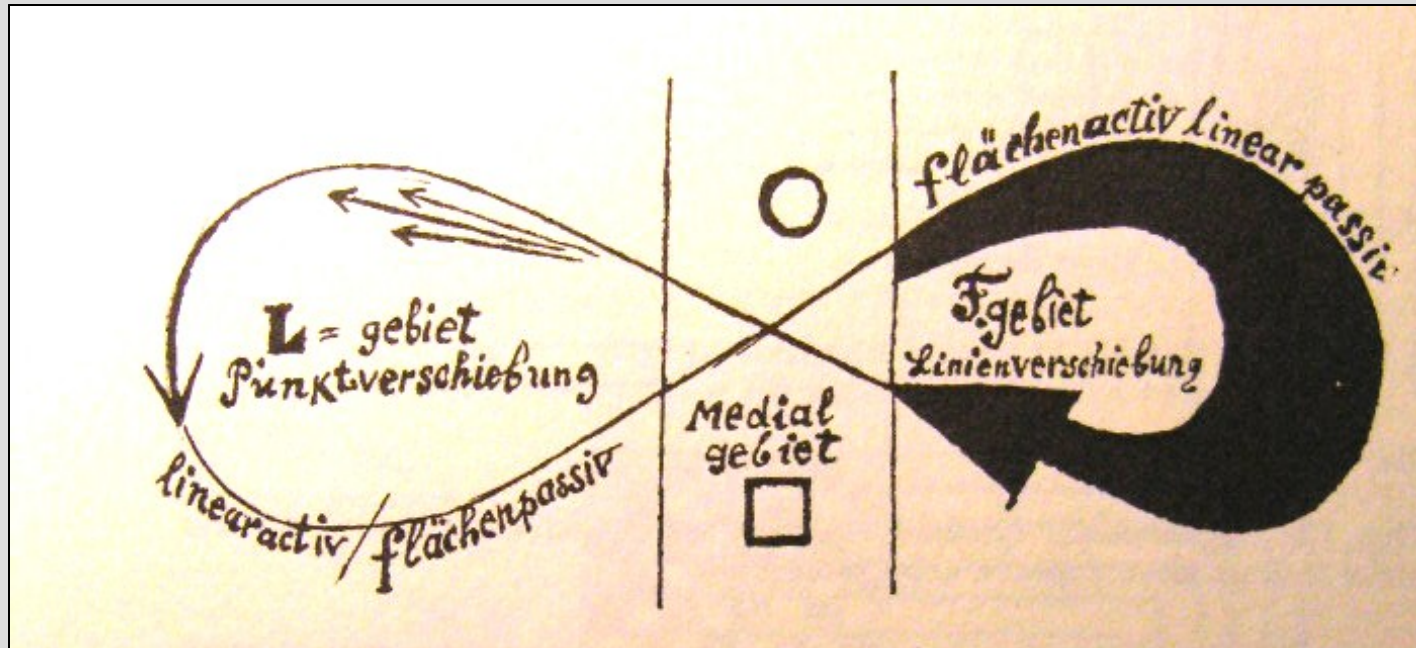
Vnímání pasivních a aktivních linií je charakterizováno jistými omezeními:

„Mediální linie se vyznačuje uklidňujícím charakterem, bez začátku nebo bez konce. Z hlediska elementárního (jako pohyb ruky) je sice ještě linií, ale je-li dovedena do konce, lineární účinek okamžitě nahrazuje plošná působnost. Zároveň linie přichází o svůj dynamický charakter, ten je nahrazen ztělesněním nejdokonalejšího klidu (zejména kruhu).“

Paul Klee, Pedagogický náčrtník, 1999, Triáda, s. 59.

Pedagogický náčrtník

Aktivní, pasivní, mediální – vysvětlení pojmů

Aktivní

Porážím

(jako člověk porážející strom)

Mediální

Padám

(větev stromu dopadá na zem)

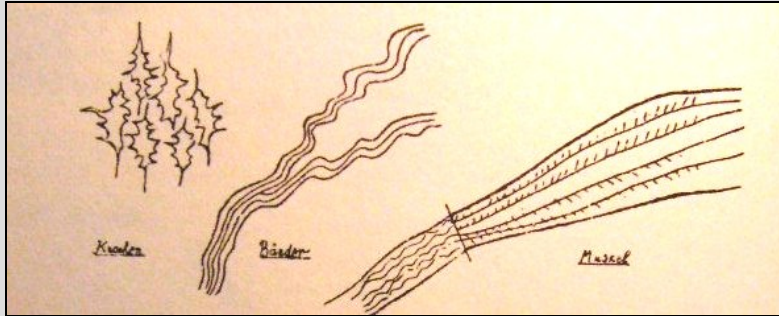
Pasivní

Poražen

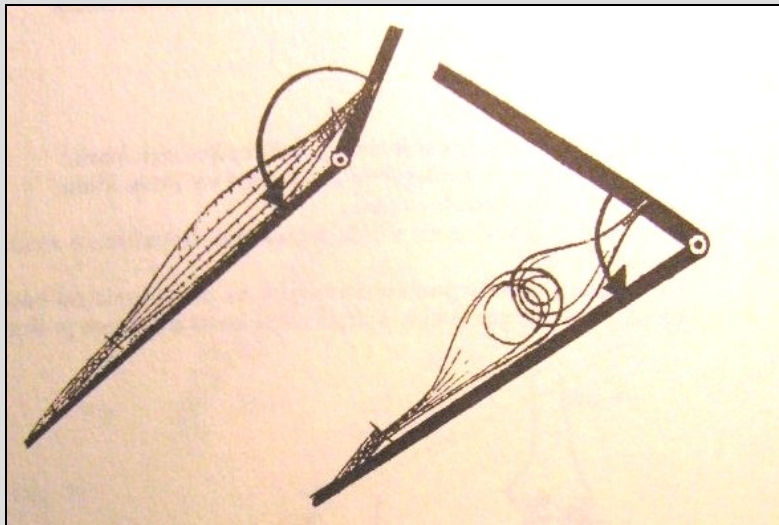
(strom ležící na zemi)

Pedagogický náčrtník

Vyšší strukturální plochy jako předobrazy přírody

Nejmenší částice v podobě sklípků kostí, vazivová struktura, vlákna šlach

Popis vztahu kosti a svalu. Kost je vzhledem k aktivitě svalu pasivní. Je dle něj na principu vyššího řádu neboť samotná kost nezmůže nic

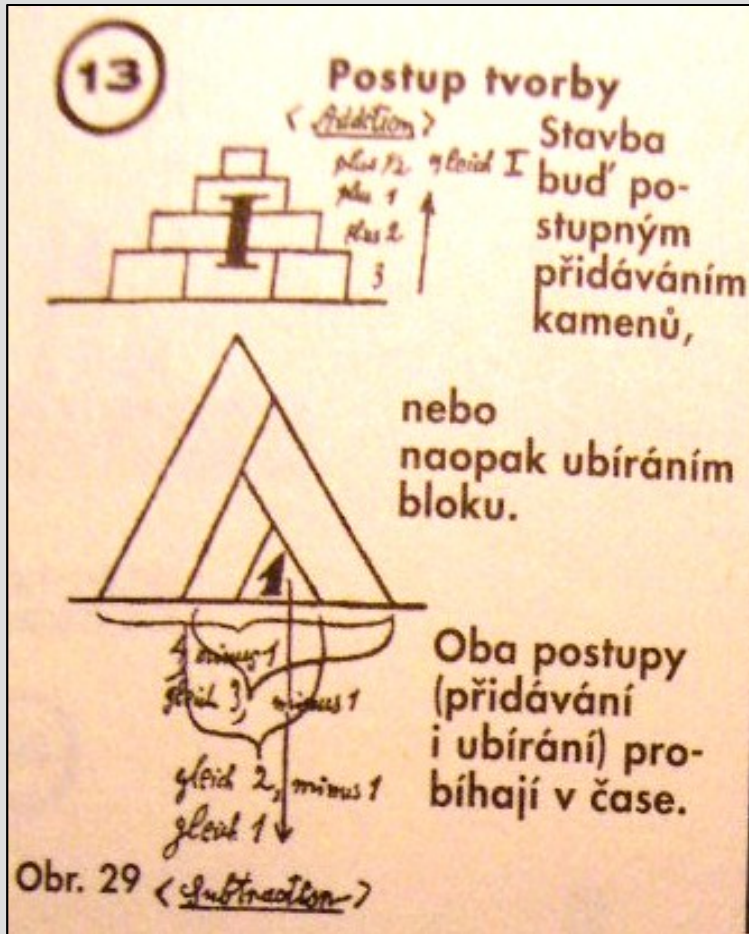
- Tématiku těchto přednášek započal úvodem:
- „Anatomie nás učí, že hmotu, z níž všechny rostlinné i zvířecí fenomény sestávají můžeme rozdělovat podle struktury. Tu objevujeme pomocí nože.“

Paul Klee, Pedagogický náčrtník, 1999, Triáda, s. 59.

- V těchto kapitolách se věnoval strukturám od nejmenších částic nalézaných nejen v přírodě, ale i v lidském organismu
- V návaznosti na tyto příklady postupoval při výkladu struktur lidského těla od vazivových částí až po celistvé pohybové ústrojí s důrazem na k funkci pohybu řízeného mozkem

Pedagogický náčrtník

Vnímání uměleckého díla

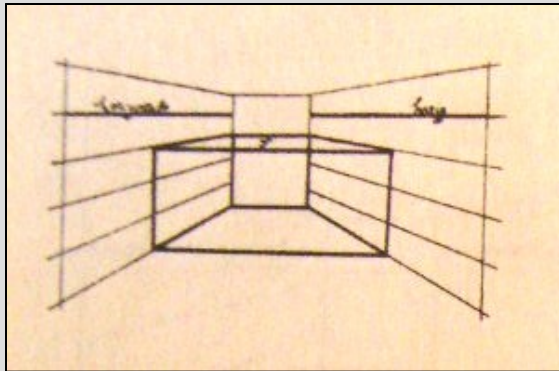

- V přednáškách se nezabýval pouze zákonitostmi vývoje kresby ale také genezí uměleckého díla jako takového.
- Zde uvedl polemiku nad vztahem k tvoření uměleckého díla a jeho vnímáním
- Z jeho přednášek vyplývá, že vnímal dílo jako výsledek lidské činnosti, které se vyznačuje jak pohybem tvorby vpřed (která je fyzicky omezena) tak také protipohybem vnímání (zde umělec rozvažuje a vnímá svou práci)

Pedagogický náčrtník

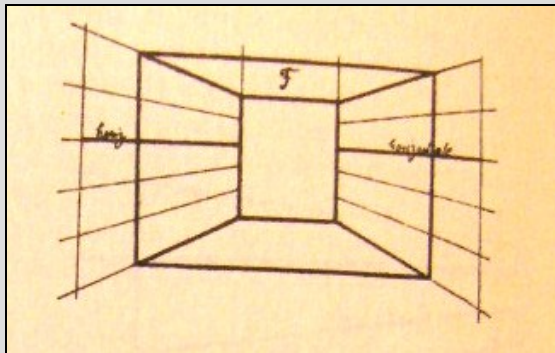
Prostorové vidění díla

- V kapitole zabývající se dimenzemi také popisuje vliv horizontu na vnímání prostoru

„Pokud vidíme horní plochu vsazeného prostoru z pohledu, pak se nachází nad linií očí. Horizontála musí tedy probíhat pod ní.“

Horizontální linie je tlustě vyznačena

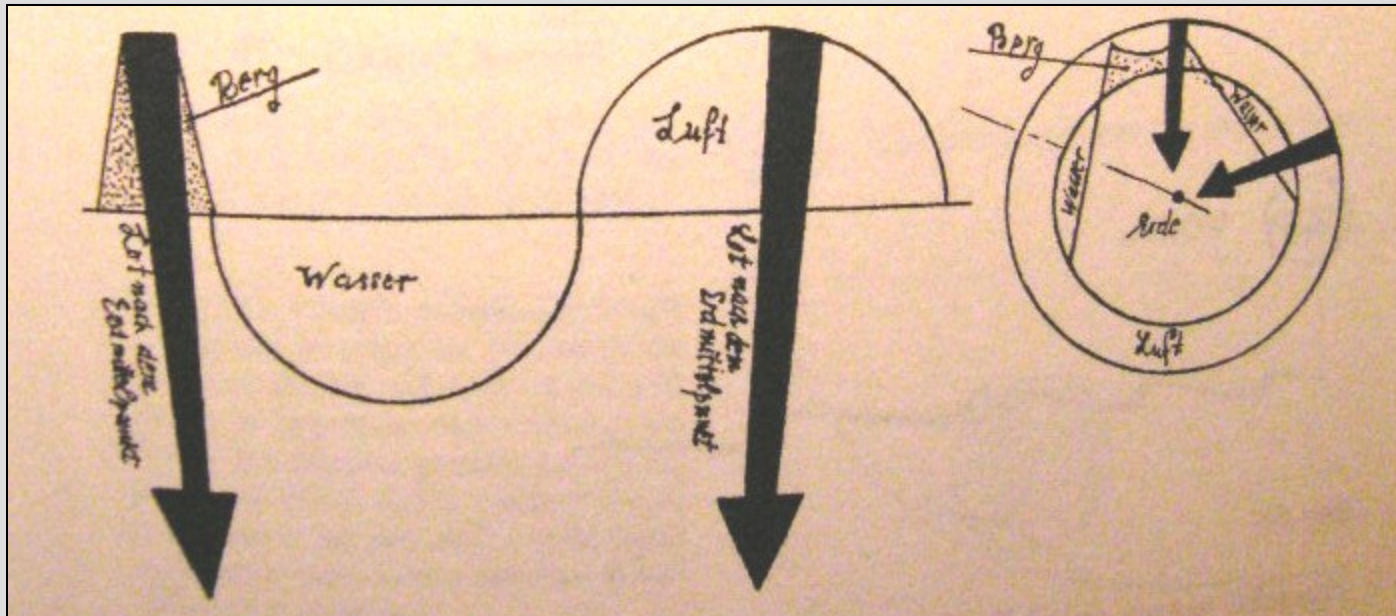

„Pokud vidíme na horní plochu vsazeného prostoru z nadhledu, pak se nachází nad ni.“

Paul Klee, Pedagogický náčrtník, 1999, Triáda, s. 30.

Pedagogický náčrtník

Země voda vzduch – demonstrace živelů 1/2

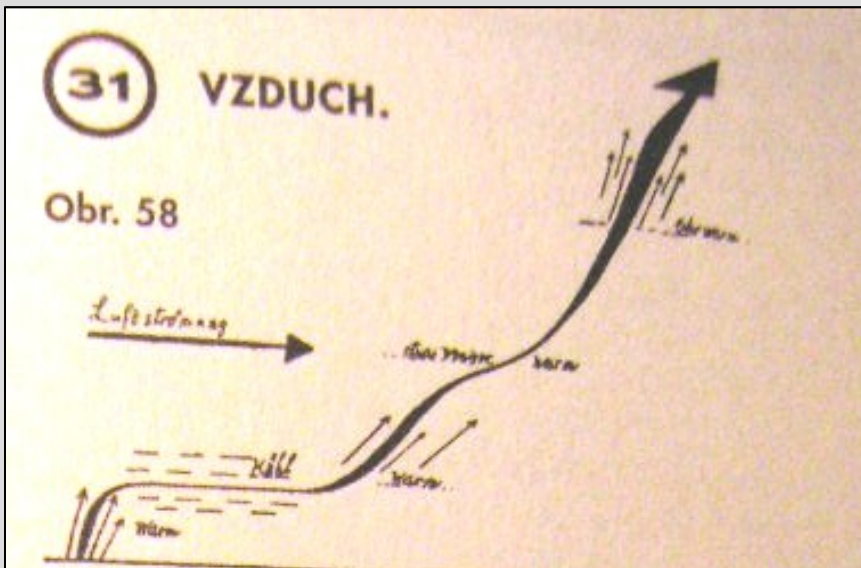

- Svislice symbolizují státnost mířící do středu země
- Voda a atmosféra tvoří mezistupeň k svobodnější dynamice a svobodě pohybů, které spadají pod oblasti s jinými zákony

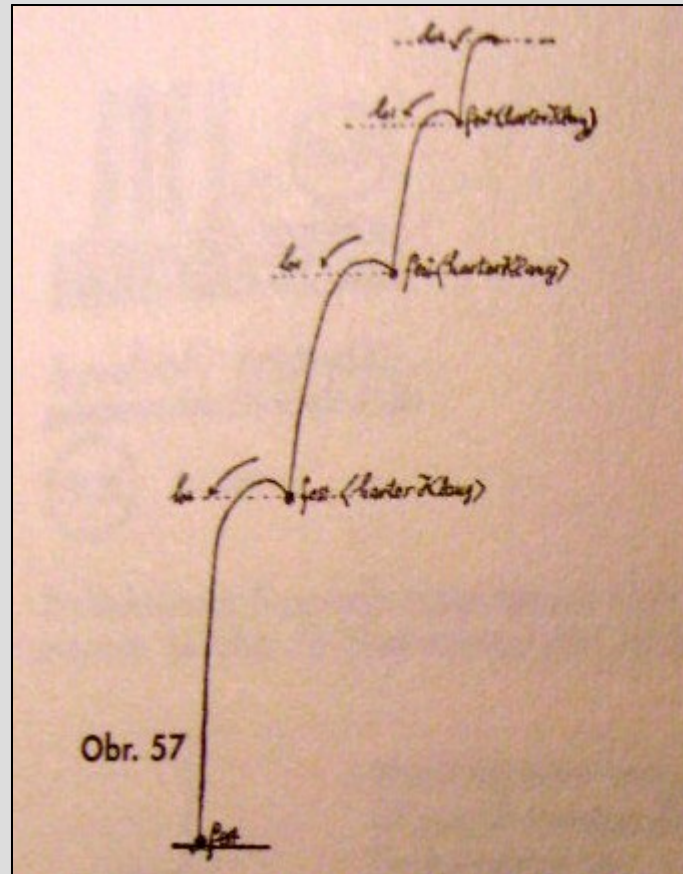
Pedagogický náčrtník

Země voda vzduch – demonstrace živelů 2/2

Demonstrace vzduchového balonu překonávajícího přechody z teplé do studené vrstvy během jeho stoupání

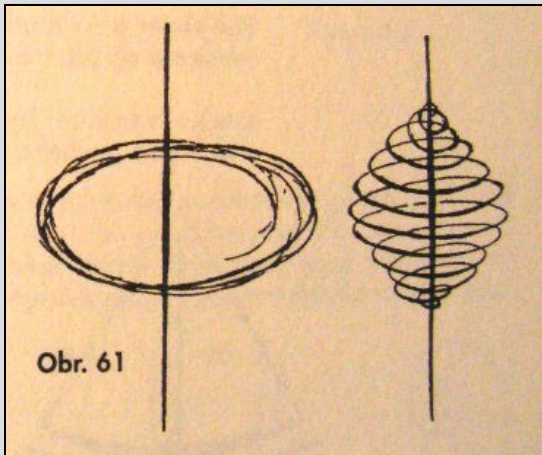

Demonstrace pádu kamene ze skály, jehož rychlost se stupňovitě zrychluje

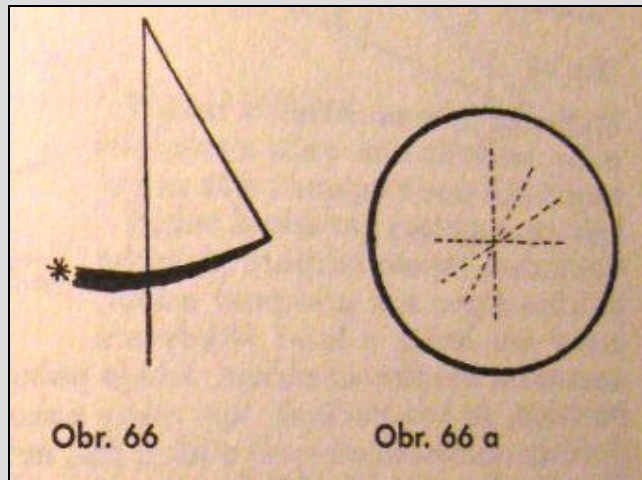
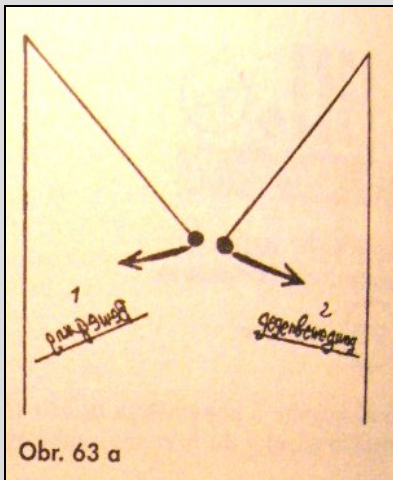

Pedagogický náčrtník

Symbody pohybu

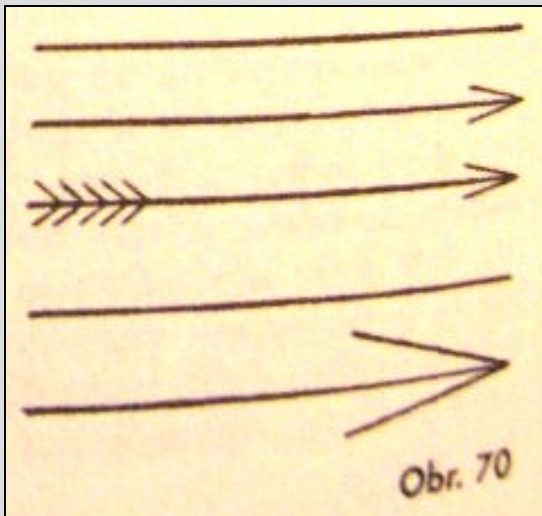
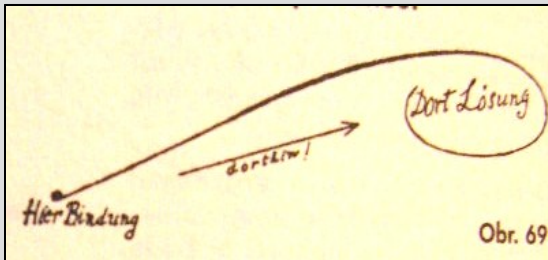
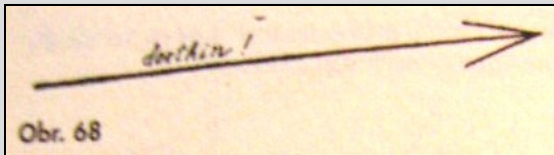
- Tato problematika byla nastíněna již v kapitole zabývající se „Zemí vodou a vzduchem“
- Příklady uváděl na kyvadle a zejména šípu

- obr. 63a: díky rozkvyvu do stran se olovnice mění v kyvadlo
- obr. 66 a 66a: demonstrace čeho by se dosáhlo při pohybu kyvadla s absencí zemské přitažlivosti. Nastala by dle Kleeho „nejryzejší forma pohybu- pohyb kosmický“. Vznikl by kruh

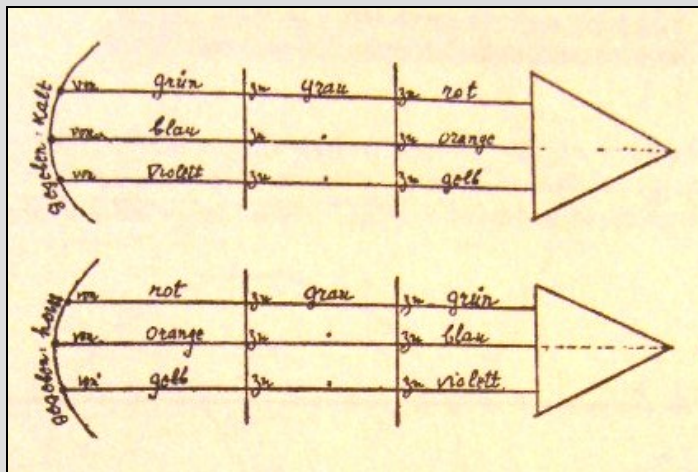
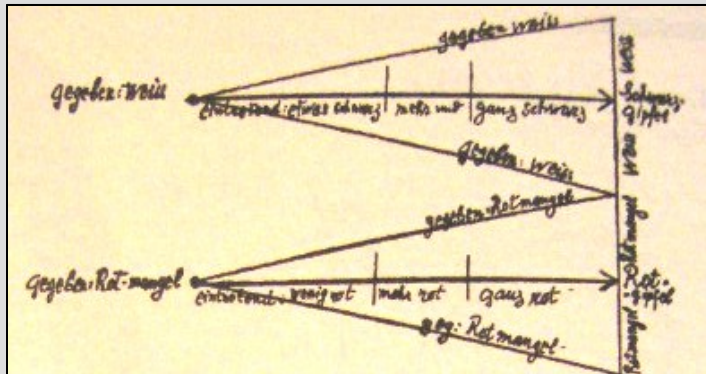
Pedagogický náčrtník

Šíp

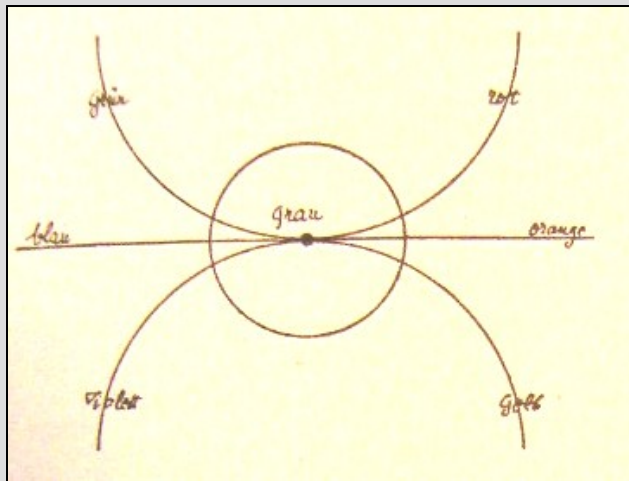
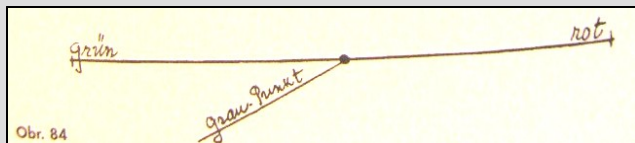
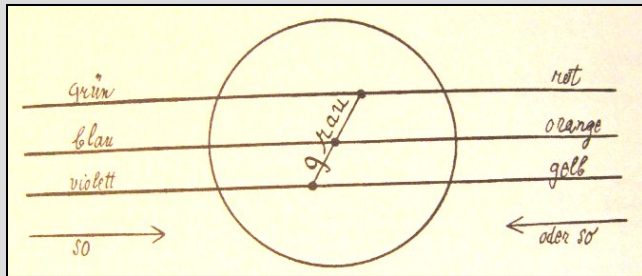
- Byl jedním z častých Kleeových kompozičních témat. Byl pro něj velmi důležitým
- Šíp byl pro něj ztělesněním pohybu, ale také otázky, jak prodloužit dosah lidského těla. Při interpretaci tohoto symbolu s ním zacházel subjektivním způsobem- vykládal si ho po svém
- „*Otcem šípu je myšlenka: jak se tam dostanu za řeku, za moře, za hory!*“ Paul Klee, Pedagogický náčrtník, 1999, Triáda, s. 61.
- Přesahoval u něj tradiční význam.
- „*Šípy nechte si narůst křídla, abyste zasáhly a cestu dokonaly, i když nedokonáte, ale samy skonáte.*“ Paul Klee, Pedagogický náčrtník, 1999, Triáda, s. 61.

Závěr 1/2

- Pedagogický náčrtník končí nastíněním pohybu barev. Problematika barev měla být navázáním na Pedagogický náčrtník. K dokončení však nedošlo
- Pedagogický náčrtník je vysoce komplexně a kvalitativně vyvážený text. Jeho cílem byl rozvoj všech stránek budoucích umělců a řemeslníků
- Je v něm patrná snaha o porozumění světa kolem nás, stejně jako umění. Právě exaktní přírodní vědy (matematika, fyzika, biologie) měly poskytnout návody k respektování či porušování pravidel tvorby
- Je v něm patrná inklinace ke spirituálnímu pochopení jednotlivých leckdy zdánlivě běžných jevů

Závěr 2/2

- I když jednotlivé poučky mohou pro čtenáře působit poněkud naivně, je přímá návaznost na koncepci výuky Bauhausu. Tyto zákonitosti jsou spatřovány v hledání Kleeových zákonitostí nejen pro svět a tvorbu, ale také pro fenomén celého moderního malířství
- Leč publikoval a přednášel tento úvodní kurz, který byl přístupný i budoucím řemeslníkům, velmi dobře si uvědomoval, že umělec musí postihnout víc než základní zákonitosti.
- Prohlásil, že:
„Genialita je genialitou, je milosrdenstvím, bez začátku a bez konce. Je tvořením. Genialitě se naučit nelze, protože není normou, ale výjimkou.“

Děkuji za pozornost.

Použitá literatura

Knihy:

- KLEE, Paul; PELÁNOVÁ, Anita. *Pedagogický náčrtník*. Praha : Triáda, 1999. 73 s. ISBN 8086138151.
- KLEE, Paul; BLÁHOVÁ, Alena. *Vzpomínky, deníky, esej*. Praha : Arbor vitae, 2000. 82 s. ISBN 8090196497.

Internetové zdroje:

- <http://designhistory.org/Bauhaus3.html> (vyhledáno 7.11.2011)
- http://neviditelnypes.lidovky.cz/architektura-bauhaus-05y-/p_architekt.asp?c=A110822_174137_p_architekt_wag (vyhledáno 3.11.2011)
- <http://www.rozhlas.cz/radiozurnal/zzz/zprava/bauhaus-skola-ktera-to-nemela-nikdy-lehke--551085> (vyhledáno 5.11.2011)
- <http://en.wikipedia.org/wiki/Bauhaus> (vyhledáno 5.11.2011)
- <http://www.bauhaus-dessau.de/index.php?en> (vyhledáno 7.11.2011)
- <http://bauhaus-online.de/en/atlas/personen/lyonel-feininger> (vyhledáno 7.11.2011)

Obrazová příloha:

str. 1-10:

<http://bauhaus-online.de/en/atlas/personen/lyonel-feininger> (staženo 20.11.2011)

str. 11-23:

KLEE, Paul; PELÁNOVÁ, Anita. *Pedagogický náčrtník*. Praha : Triáda, 1999. 73 s. ISBN 8086138151. (fotografie knihy: Lenka Tučková)